

Partijen en kiezers

POLITIEKE PARTIJEN EN HUN ACHTERBAN

De twee grootste politieke partijen in de Verenigde Staten behoren tot de oudste in de wereld. Maar deze lange geschiedenis wordt gekenmerkt door periodes van zwakte, slechte organisatie, interne strijd en de opkomst van concurrenten. Op grond van hun zwaktes werden zelfs menigmaal hun 'einde' en irrelevantie verkondigd. Toch weten de partijen ook nu nog een behoorlijk aantal Amerikaanse kiezers te mobiliseren en aan zich te binden. Dit succes hebben zij gedeeltelijk juist te danken aan hun zwaktes: aan het feit dat zij zo amorf en soms zo verdeeld zijn en desnoods bereid zijn een identiteitsverandering te ondergaan.

Toen de Verenigde Staten in 1789 met een nieuwe grondwet politiek gingen bedrijven, mocht naar Europese maatstaven een ongekend aantal blanke mannen participeren. In de jaren daarna zouden in een langdurig en pijnlijk maar gestaag proces, de personen die aanvankelijk werden buitengesloten van deze politieke participatie, als kandidaat en kiezer mee mogen doen aan verkiezingen.

De negentiende-eeuwse expansie van het Amerikaanse territorium betekende niet automatisch een uitdijend en veelvormig electoraat. Het Congres kwam vanaf de jaren 1790 met federale wetgeving die het staatsburgerschap en daarmee het kiesrecht van nieuwkomers regelde: na een verblijf van een aantal jaren in de Verenigde Staten (op verschillende momenten in de Amerikaanse geschiedenis zouden verschillende Congressen het tijdstip aanpassen) konden immigranten kiezers en politici worden. Door een democratiseringsgolf in de Amerikaanse samenleving kregen blanke mannen vanaf de jaren 1820 min of meer allemaal kiesrecht. Zwarte mannen mochten weliswaar na afschaffing van de slavernij en amendering van de grondwet in de eerste jaren na de

Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865) aan verkiezingen meedoen, maar door deelstaatswetgeving werd hun dit recht vervolgens in het Zuiden weer ontnomen; in het noorden van de Verenigde Staten, waar de slavernij al eerder was afgeschaft, konden zij, afhankelijk van de deelstaat waarin zij woonden, al langer politiek actief zijn. Pas na de *Voting Rights Act* van 1965, een van de successen van de burgerrechtenbeweging voor zwarten, konden *alle* zwarte Amerikanen officieel deel nemen aan verkiezingen. Vrouwen hadden in 1920 met behulp van het 19de amendement op de constitutie het kiesrecht gekregen. Het 26ste amendement op de grondwettekst van 1787 bepaalde in 1971 dat Amerikanen vanaf hun achttiende als kiezers actief konden zijn.

In dit proces speelden regels op deelstaatsniveau een belangrijke rol. De grondwet van de Verenigde Staten kent de federale overheid weinig macht toe bij het organiseren van verkiezingen. Tenzij federale wetgeving en amendementen op de grondwet anders bepalen, worden regels met betrekking tot criteria voor kiesrecht, de registratie van kiezers en zaken als de wijze van stemmen vooral vastgesteld door de deelstaten. Gedetineer-

Dr. Eduard van de Bilt is universitair docent aan de Universiteit van Leiden en aan de Universiteit van Amsterdam.

den worden zo bijvoorbeeld in verschillende deelstaten buitengesloten van het kiesproces.

Een noodzakelijk kwaad

Niet alleen de door de grondwet van 1787 in het leven geroepen nieuwe federale overheid maar ook politieke partijen werden in de beginperiode van het Amerikaanse politieke bestel (en door sommige Amerikanen nog vele jaren daarna) gewantrouwd. Menigeen zag geen enkel nut in een nieuw machtscentrum met de nodige afstand tot de gemiddelde burger en in organisaties die eerder de verdeeldheid dan de eenheid van de natie belichaamden. Dit wantrouwen drukte zijn stempel op de geschiedenis en aard van de partijen.

De discussie over de voor- en nadelen van een sterk centraal gezag heeft altijd grote invloed gehad op de vorming van politieke partijen in de Verenigde Staten. Wat historici het eerste partijbestel van het land noemen, ontstond toen de politieke tegenstanders van Alexander Hamilton, de minister van financiën tijdens de eerste regeerperiode van George Washington, in de jaren 1790 een politieke beweging in het leven riepen om Hamiltons centralistische beleid tegen te gaan. De eerste 'echte' politieke partij, de Democratische, die in de jaren 1820 onder impuls van politici als Martin van Buren gestalte kreeg, was een strak georganiseerde nazaat van de losjes geformeerde verzameling clubs die Thomas Jefferson had opgericht om Hamiltons visie van een sterke, regulerende federale overheid van een decentraal alternatief te voorzien. De Democratische partij, dezelfde die nog steeds een belangrijke rol in de Amerikaanse politiek speelt en zich er op voorstaat de oudste partij van de wereld te zijn, wantrouwde in haar beginjaren overheidsmacht en steunde de deelstaten in hun strijd tegen de federale overheid. De partij omarmde de *states rights* traditie die zoveel mogelijk regelgeving aan de lokale politiek wenste te laten. Democratische politici creëerden een nationale organisatie om de politiek gedecentraliseerd te houden; zij mobiliseerden kiezers door te appelleren aan hun wantrouwen ten opzichte van de politiek. Tegenover hen formeerde zich een andere partij die de nationale overheid wel een belangrijke rol toedichtte, bijvoorbeeld op het terrein van de economie.

Omdat de Democraten een sterk decentraal bestel voorstonden, genoot hun partij in de periode voor de Amerikaanse Burgeroorlog grote aanhang in het zuiden van de Verenigde Staten. De partij tornde niet aan het slavernijstelsel waarop de zuidelijke samenleving was gebaseerd: zij werkte elke poging in het nationale Congres om er paal en perk aan te stellen tegen. Toen

de discussie over slavernij in de jaren 1850 uit de hand liep, verloor de partij een belangrijk deel van haar noordelijke aanhang. Deze weggelopen kiezers richtten samen met andere tegenstanders van het slavernijstelsel een nieuwe politieke partij op: de Republikeinse. Door de overwinning van het Noorden in de Burgeroorlog, raakte de Democratische partij electoraal 'opgesloten' in het Zuiden. Toen een Republikeins Congres tijdens de zogenaamde reconstructie van het Zuiden in de jaren na 1865 hernieuwde toetreding van zuidelijke deelstaten tot de unie van de Verenigde Staten afhankelijk maakte van zuidelijke aanvaarding van burgerrechten voor zwarten en tijdelijk zuidelijke Democratische kiezers uitsloot van verkiezingen, konden de Democraten vaak weinig anders doen dan toezien hoe de Republikeinen jarenlang de nationale politiek overheersten. De partij die de verliezers in de Burgeroorlog had gesteund moest op zoek naar een nieuw electoraat om bij Congres- en presidentsverkiezingen succesvol te zijn. Dat vond men bij groepen die men vanaf de oprichting van de partij al aansprak: arbeiders, kleine boeren en immigranten. Gewend aan het pluche van de macht,

'De steun van Democratische presidenten als Harry Truman, John F. Kennedy en Lyndon B. Johnson aan de burgerrechtenbeweging voor zwarten spleet de partij.'

werd de aanvankelijk progressieve Republikeinse partij behoudzuchtig. De noordelijke economische elite duwde haar de liberale kant op; de gegoede noordelijke burgerij die haar steunde riep steeds luider om maatregelen tegen nieuwkomers die niet langer uit West-Europa afkomstig waren en protestants. De Democraten doken vooral vanaf de jaren 1880 in bijvoorbeeld de noordelijke industriële steden in het gat dat de Republikeinen lieten vallen. Zij behielden hun machtsbasis in het Zui-

▽
Campagnefeestje van de
Republikeinse partij in
San Diego.

den maar werden tevens en in versterkte mate de partij van nieuwe, Oost- en Zuid-Europese, niet-protestantse nieuwkomers, boertjes en arbeiders.

Tijdens dit proces wisten de twee partijen concurrerende organisaties (*third parties*) niet alleen te incorporeren maar ondergingen zij ook geleidelijk een gedaante-*verwisseling*, waarin de *states rights* traditie een factor van betekenis bleef. 'Progressieve' Republikeinen zoals president Theodore Roosevelt en Fiorello LaGuardia, burgemeester van New York tijdens de depressie van de jaren 1930, die geloofden in een regulerende overheid op nationaal niveau en opkwamen voor de lagere sociale lagen van de samenleving, zijn nooit helemaal verdwenen. Op plaatsen waar zij mee mochten doen

'Het Zuiden was van een traditioneel Democratisch bolwerk veranderd in Republikeins territorium.'

aan verkiezingen, stemden zwarte Amerikanen vaak Republikeins omdat de partij van Lincoln hen immers vrij had gemaakt. Republikeinse kiezers uit de (gegoede) burgerij die iets wilden doen aan misstanden als alcoholmisbruik en prostitutie bleven vasthouden aan een belangrijke rol van de (nationale) overheid in hun morele kruistochten tegen immorele zaken die zij nogal eens associeerden met nieuwkomers in het land. Maar omdat zij in ruil voor stemmen diensten verleende aan arbeiders en immigranten, eigende de Democratische partij zich in toenemende mate de filosofie van een maakbare samenleving onder auspiciën van onder andere de nationale regering toe. De omvang van de problemen van hun achterban vereiste een omvangrijke overheid. De *New Deal* van Franklin D. Roosevelt bevestigde deze verandering. Hoewel zijn beleidsmaatregelen zeker niet in alle opzichten voordelig voor hen uitpak-

ten, zagen daarnaast veel zwarten tijdens Roosevelt's regeringsjaren in dat de Democratische partij hun meer te bieden had dan haar tegenstrever.

Terwijl Roosevelt er ondanks zijn pleidooi voor een sterke nationale overheid in slaagde zuidelijke aanhangers van een *states rights* traditie binnen de Democratische partij te houden door zijn *New Deal* te laten meebetalen aan de sociaaleconomische emancipatie van het Zuiden, waren zijn opvolgers minder succesvol in het bij elkaar houden van de gemêleerde Democratische achterban. De steun van Democratische presidenten als Harry Truman, John F. Kennedy en Lyndon B. Johnson aan de burgerrechtenbeweging voor zwarten spleet de partij. De partij kreeg te maken met afvallige zuidelijke politici. In 1948 deden deze politici ('Dixiecrats' geheten) onder leiding van Strom Thurmond als 'derde partij' mee aan de presidentsverkiezingen. President Johnson moet tijdens een van de hoogtepunten van de burgerrechtenbeweging, het ondertekenen van de *Civil Rights Act* van 1964, tegen een partijgenoot geopperd hebben dat hij met zijn handtekening het Zuiden weggaf aan zijn politieke tegenstanders: zijn woorden bleken profetisch. Vanaf Richard Nixon volgden Republikeinse politici een 'zuidelijke strategie' die er op neerkwam zoveel mogelijk blanke kiezers met behulp van het rassenvraagstuk los te weken van de Democraten; discussies over positieve discriminatie voor, en misbruik van sociale voorzieningen door zwarten weekten blanke arbeiders los van de Democratische partij. Tijdens de verkiezingen van 1980 werd dit proces voltooid: het Zuiden was van een traditioneel Democratisch bolwerk veranderd in Republikeins territorium.

Zuidelijke steun voor de Republikeinen werd des te natuurlijker aangezien de partij van Ronald Reagan en vader en zoon Bush zich de oude *states rights* traditie van de Democraten toe-eigende. De twee grootste Amerikaanse politieke partijen hadden van rol gewisseld.

Normen en waarden: religie

De strikte scheiding tussen kerk en staat die in de grondwet van de Verenigde Staten is vastgelegd heeft een verstrengeling van religie en politiek nooit voorkomen. Religieuze overtuigingen hebben de Amerikaanse politiek altijd in hoge mate bepaald. Vanaf het begin van de Amerikaanse natiestaat hebben door de christelijke moraal ingegeven campagnes tegen zaken als alcoholmisbruik en slavernij en voor zondagsrust een stempel gedrukt op de politieke cultuur van de Verenigde Staten. Historici en politieke wetenschappers wijzen er op dat religieuze factoren het Amerikaanse kiezersgedrag in hoge mate bepaalden en bepalen.

Verketterd en gediscrimineerd door protestanten die in de jaren voor de Burgeroorlog op de Republikeinen en hun voorlopers, de *Whigs*, stemden, vonden veel katholieken in de negentiende eeuw een thuis in de Democratische partij.¹ De Democraten waren doorgaans wat gematigder dan de Republikeinen die hun normen en waarden aan nieuwkomers en arbeiders probeerden op te leggen. Deze scheidslijnen waren echter niet absoluut, zoals de beruchte Scopes rechtzaak van 1925 over onderwijs in Darwins evolutie in de deelstaat Tennessee aangeeft: de bekende Democratische leider William Jennings Bryan verdedigde namens de aanklager de Bijbel tegen de door John Scopes onderwezen ideeën van Darwin.

De politieke scheidslijnen op het terrein van normen en waarden werden na de Tweede Wereldoorlog echter geprononceerder, vooral vanaf de jaren 1960. Toen onder impuls van bewegingen als die van de hippies en van de studentenrevoltes in de ogen van veel Amerikanen het morele fundament van de Verenigde Staten werd aangetast, zette een religieuze herwaardering in waarvan vooral de Republikeinen gebruikmaakten en profiteerden. De partij moest zonder meer op zoek naar nieuwe kiezers, aangezien het toenemende aantal zwarten dat zich als kiezer registreerde en meedeed aan de verkiezingen in het voordeel van de Democratische partij werkte. De Republikeinen vonden hun nieuw electoraat onder conservatieve gelovigen die zich in de decennia daarvoor weinig met de politiek hadden bemoeid. Ontzet over de 'revoluties' van de jaren zestig en de beslissingen van het Hooggerechtshof in 1962 (Engel versus Vitale) om het gebed op school af te schaffen en in 1973 (Roe versus Wade) abortus te legaliseren, zagen deze apolitieke gelovige kiezers in dat zij alleen met behulp van de politiek hun normen en waarden overeind konden houden. Zij vonden een toevluchtsoord bij de Republikeinse partij, die dankzij deze nieuwe, voornamelijk zuidelijke en rurale achterban het effect van de Democratische zwarte kiezers meer dan teniet kon doen. Met behulp van deze kiezers beslisten Republikeinse politici als Ronald Reagan de presidentsverkiezingen in hun voordeel en wisten de Republikeinen zelfs enige tijd een meerderheid in het nationale Congres te realiseren; dankzij de religieuze kiezer wonnen zij menige deelstaatverkiezing, vooral in het zuiden van het land. Het was vervolgens aan de Democraten om zich te bezinnen op de rol van religie in de politiek en de partij. De Republikeinse omarming van religieuze waarden wekte de indruk dat de aanhangers van de Democraten atheïsten waren, losgeslagen van het morele fundament van de Amerikaanse natie. Groepen kiezers die uit eco-

nomische overwegingen doorgaans Democraat stemden, liepen over naar de Republikeinen, daartoe aangetrokken door morele en culturele issues; er ontstond een nieuw soort kiezers, de *Reagan Democrats*, dat de partij terug diende te winnen voor electoraal succes.² Aangezien ook katholieke kiezers, traditioneel een van de machtsbases van de Democratische partij, door kwesties als abortus en het homohuwelijk een stem op de Republikeinen overwogen, werd de verhouding tussen kerk en staat, geloof en politiek, voor de Democraten een zaak van urgentie. De kwestie was des te belangrijker aangezien een grote groep nieuwe kiezers, migranten uit Midden- en Zuid-Amerika, overwegend katholiek was.

De politiek van minderheden

In de loop van hun ontwikkeling hebben de Democraten zich ontfemd over menige groep die zich in de samenleving gediscrimineerd zag; hoewel de relatie tussen hen en vertegenwoordigers van deze groepen voortdurend ter discussie staat, blijft een breed palet van minderheden een belangrijke machtsbasis voor de Democratische partij.

Veel politieke commentatoren dachten aanvankelijk dat de relatief recente instroom van Latino's in deelstaten als Californië vooral voor de Republikeinse partij gunstig zou uitvallen: de culturele waarden (en de moeizame, want concurrerende, relatie met zwarten) van deze bevolkingsgroep zouden hen tot Republikeinen maken. De anti-immigratie retoriek die zich net als in Nederland ook in de Verenigde Staten gemanifesteerd heeft en vooral in Republikeinse kringen op sympathie kon rekenen doorkruiste deze verwachtingen. Ondanks een groeiende middenklasse hebben ook zwarten weinig te zoeken in de Republikeinse partij. Het uitspelen van de rassenkaart om blanke kiezers aan de partij te binden, de kritiek op de verzorgingsstaat en aanvallen op positieve discriminatie door vertegenwoordigers van de partij als Ronald Reagan, George H.W. Bush en

► Nadat de Democratische partij zich had georganiseerd in de jaren 1820, vormde zich geleidelijk een tegenpartij, die zich de 'Whigs' noemde; de 'Whig party' viel uiteen door de discussie over slavernij.

'Religieuze overtuigingen hebben de Amerikaanse politiek altijd in hoge mate bepaald.'

senator Jesse Helms in de laatste twee decennia van de twintigste eeuw en het optreden van George W. Bush in de afhandeling van de natuurramp veroorzaakt door orkaan Katrina, hebben de Republikeinse pogingen zwarte kiezers te vinden ondermijnd. Hoewel officieel geen minderheid, lijken vrouwen de laatste jaren een toenemende voorkeur voor de Democraten te hebben vanwege hun verdediging van een zorgzame samenleving.

▷ Op grond van louter economische factoren hoorden deze kiezers, vaak arbeiders, thuis in de Democratische partij; morele overwegingen en 'culturele' kwesties als ras dreven hen naar de Republikeinen.

Gezien de conservatie steun voor de Republikeinen vanuit religieuze hoek hebben ook voorstanders van abortus en de homobeweging in de Verenigde Staten weinig te zoeken in de partij van Bush en de zijnen. De klacht dat de Democratische partij daarmee een gevangene van minderheden is geworden doet wat vreemd aan. Beide partijen bestaan uit verscheidene vleugels met verschillende economische en ideële belangen en verlangens. Elk van hen heeft nauwe banden met bepaalde belangengroepen in de samenleving variërend van vakbonden tot takken van het bedrijfsleven. Zonder meer wordt elke Amerikaanse politicus in het Congres gekozen door een geografisch nauw omljnd electoraat, dat van deze vertegenwoordigers belangenbehartigers van minderheden maakt: een deelstaat in het geval van senatoren, een deel van een deelstaat in het geval van leden van het Huis van Afgevaardigden. Daarin ligt zowel de kracht als de zwakte van de partijen. Politieke partijen hebben in de Verenigde Staten niet dezelfde institutionele status als hun Nederlandse tegenhangers. De partijen zijn veel losser georganiseerd in termen van bestuur en ledenadministratie. Of het nu Congres- of presidentsverkiezingen betreft, de controle van de partij over wie zich kandideert is beperkter dan in Nederland. Juist door hun relatief losse organisatie zijn de partijen snel in staat nieuwe opvattingen en belangengroepen te incorporeren en nieuwe, meer of minder charismatische leiders binnen te halen. Er zijn in de Amerikaanse geschiedenis vaak 'derde' partijen opgericht die de hegemonie van de Democraten en Republikeinen probeerden te doorbreken: ontevreden kiezers kwamen snel met een eigen politieke organisatie. Maar de 'losse' aard van de Democratische en Republikeinse partijen heeft kiezers er nooit van weerhouden zich met hen te identificeren. Hun fluïde karakter heeft (delen van) de partijen er ook nooit van weerhouden ideologisch uitgesproken posities en standpunten in te nemen. Integendeel, het heeft ervoor gezorgd dat de Republikeinen en Democraten eventuele concurrenten snel in zich opnamen om hun eigen positie te waarborgen.

Oud maar niet versleten

De twee grootste Amerikaanse politieke partijen behoren tot de oudste in de wereld, en dat zegt iets over hun aantrekkingskracht. Historici mogen verkondigen dat de negentiende-eeuwse hoogtijdagen van de partijen, toen zij massa's kiezers wisten te mobiliseren, voorbij zijn, het is uitermate prematuur de dood van de organisaties te verkondigen. Zij hebben altijd de opkomst van nieuwe, vaak charismatische politici die vanwege hun persoonlijkheid de kiezers aanspraken, weten te kanaliseren en nieuwe kwesties (zij het soms met enige vertraging) ter discussie weten te stellen. Deze brede omarming van personen en hun problemen heeft voor een 'brede tent' gezorgd met vaak elkaar bestrijdende deelgroepen en een gebrek aan coherentie in het programma van de partij. Tegelijkertijd hebben de twee partijen echter wel degelijk een eigen karakter behouden. Dat zij gedeeltelijk van identiteit geruild hebben doet aan dit gegeven niets af. Ouderdom betekent in het geval van de Democraten en Republikeinen noch stabiliteit, noch starheid.

LITERATUUR

- E.J. Dionne, *Why Americans hate politics* (1991)
 Lewis Gould, *Grand old party: a history of the Republicans* (2003)
 Michael Schudson, *The good citizen: a history of American civic life* (1998)
 Joel Silbey, *The American political nation, 1838-1893* (1991)
 Sean Wilentz, *The rise of American democracy: Jefferson to Lincoln* (2005)
 Jules Witcover, *Party of the people: a history of the Democrats* (2003).